

THE ANCIENT QUARRY IN SREBRENA BAY
ON THE ISLAND OF VIS

S u m m a r y

The first quarries on our coast were opened during the 4th century BC, during the foundation of the Greek colonies of Issa and Pharos. The construction of poleis demanded plenty of building material especially for the town walls made of stone blocks, which were heavy for manipulation and transport. Issa was built on the slope of Gradina hill which additionally complicated the job of planning the regular orthogonal raster of the city, but at the same time it was an opportunity to get the stone during the forming of the terraces on which insulae, i.e. set of houses were formed. The stone that was dug up during the burial of the terraces into the hill slope could also be used for building houses and city walls. The first 'quarry' was formed in that way and it was opened during the founding of the polis. The other quarry was in Srebrena bay on the south-east side of the island of Vis. We found Hellenistic materials from the 3rd century BC there, so it is obvious that it was the quarry that existed long after Issa was built. The stone from this quarry could be exported in other parts of the Mediterranean which is a matter that should be researched at some point.

GOSPIN OLTAR NIKOLE FIRENTINCA U
TROGIRSKOJ KATEDRALI

UDK: 726.591: 726.6 (497.5 Trogir) "14"

Rukopis primljen u tisak 13. 12. 2009.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Autor je iz tekstova vizitacija trogirске katedrale i drugih pisanih izvora, te tragova u njenoj unutrašnjosti rekonstruirao izgled Gospinog oltara pod propovjedaonicom. Njemu je pripadao maleni kameni triptih s likovima sv. Jeronima, sv. Marije i sv. Ladislava, rad bliskog suradnika majstora Nikole Firentinca uzidan u zapadni zid katedrale uz ulazna vrata. Oltar je bio nadarbina nekog od članova trogirске humanističke obitelji Dragać i Borgoforte, a bio je prislonjen uz oltarnu pregradu koje više nema. Rekonstruirajući izgled središta katedrale i oltarne pregrade autor predlaže izvorni smještaj Firentinčevih anđela s vazama pod velikim raspelom, u sklopu trogirске pobožnosti Krvi Kristovoj koja s raspela kapi u vase anđela.

U vizitaciji trogirске katedrale 6. travnja 1579. godine, papinski vizitator Agostino Valier opisao je mali oltar koji se nalazio pod propovjedaonicom, u glavnom brodu stolne crkve sv. Lovre.¹

Valier piše da je oltarić bio posvećen Majci Božjoj, te da je imao malenu kamenu palu, dva pozlaćena svijetnjaka, tri mape i pokrov od crnog platna, te da se na njemu svakodnevno govorila misa.²

¹ Transkripciju i prijevode dijelova vizitacija i drugih izvora zahvaljujem dr. Jadranki Neralić, voditeljici zajedničkog projekta "Crkveno-kulturna povijest hrvatskog srednjovjekovlja."

² *Altariolum subtus pulpitem Beatae Mariae habet palam marmoream parvam, duo candelabra ex auricalcho, tres mappas et pallium ex tela nigra. Ibi celebratur quotidie. A. Valier, VISITATIO ECCLESIAE URBIS ET DIOECESIS TRAGURIENSIS 1576.*

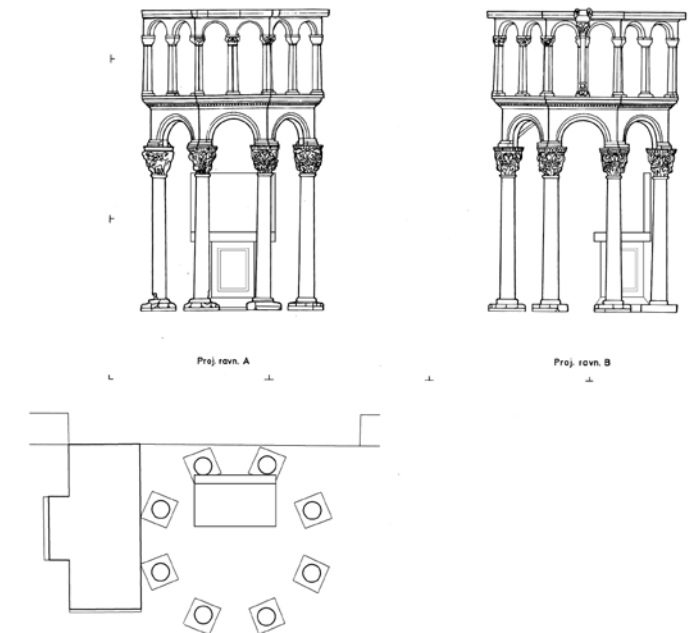

Propovjedaonica trogirске katedrale s početka 14. stoljeća, ciborij renesansnog oltara, rad škole Nikole Firentinca (foto: Ž. Bačić)

Romaničko-gotička propovjedaonica trogirске katedrale, pod kojom je bio oltarić, već tada se nalazila na istom mjestu kao i danas u središtu glavnog broda bazilike.³ Ona je više od sto godina prije Valierova opisa premještena sa svog izvornog mjesta koje je bilo uz znatno manje romaničko svetište, za čitav travaj bliže glavnom oltaru. Propovjedaonica je postavljena pred novu oltarnu pregradu nastalu u vrijeme izrade drvenih rezbarenih korskih sjedišta koje je izradio majstor Budislavić 1440. godine.⁴ Pregrada više ne postoji, niti njen opis osim šturog spomena drvenog kora iz 18. st. znatno izmijenjenog za vrijeme biskupa Caccie.⁵ Za kratke uprave trogirskom crkvom od 1731.-1738. godine biskup Caccia, podrijetlom Venecijanac, u potpunosti je izmijenio trogirsku katedralu unijevši u nju suvremeni barokni duh. Glavni oltar pred kojim su bila rezbarena sjedišta otvorio je prema puku na zapad, izravnajući njegov polukružni tlocrt (U-oblika), a oltare sv. Marije, sv. Jelene i Ivana Evanđelista koji su stajali pred oltarnom pregradom demontirao je i uklonio.

Kor sa kanoničkim klupama prema opisu iz vizitacije biskupa Manole stajao je polukružno pred glavnim oltarom zatvoren prema zapadu oltarnom pregradom. Na nju se s jedne strane naslanjao oltar sv. Helene i sv. Ivana, a s druge je maleni Gospin oltarić, umjesto ciborija, natkrivala raskošno ukrašena mramorna propovjedaonica.⁶

Oltar sv. Marije spomenut je i u vizitacijama trogirске crkve koje su slijedile nakon Valiera.

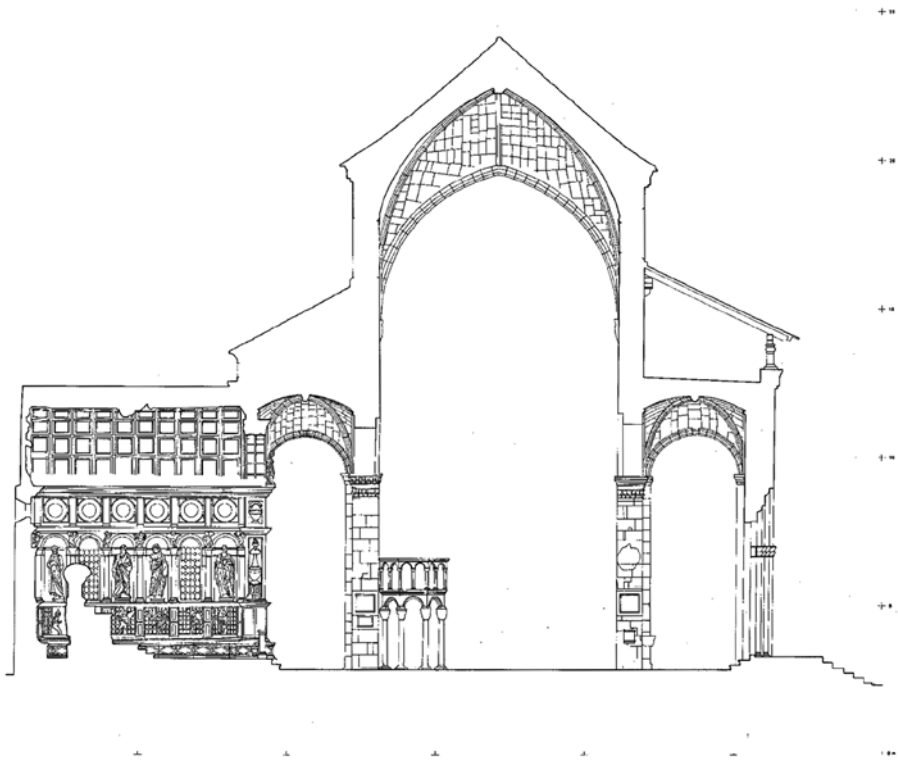
Fotogrametrijski snimak propovjedaonice sa ucrtanim Gospinim oltarićem (Zavod za fotogrametriju Geodetskog fakulteta u Zagrebu)

³ C. Fisković, "Trogirski Majstor Mavar", *Anali Historijskog arhiva u Dubrovniku*, Dubrovnik 1970, 59; J. Belamarić, *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu*, Split 2001, 67

⁴ C. Fisković, "Drvena skulptura u Trogiru", *Rad HAZU*, knjiga 275, Zagreb 1942, 113

⁵ *Popravljen je kor stolne crkve, u kojem su sjedala kanonika. Naredio je da se sa zidova uklone oslikane ploče, ali one oštećene od starosti, izbljedjelih boja, umazane od nečistoće koje su više pridonosile nagrdivanju nego urednosti, a naročito onu kardinala iz Luxembourga, o kojoj je kazano prije u Ivana Garzonija.* Daniele Farlati, *Illyrici sacri*, tomus IV, Venetiis, 1769., 444.

⁶ *Vidit autem, quod ipse chorus ab utroque latere semicircularis erat in principio presbyterij, coopertus Altare S. Joanne Evangelistae, et S. Helenae a parte meridionali, quodque Joseph Caccia Episcopus ipsum aperuit, et in solam longitudinem protraxit de anno 1731, sublato exinde praedicto Altari S. Joanni Evangelistae, quod consecratum invenit die 8 Januarij 1581. ab Antonio Quintio Spalatensi Episcopo Curcolensis, vidi u: C. Fisković, *Opis trogirске katedrale u 18. stoljeću*, Zagreb 1942., 48.*

Poprečni presjek kroz trogirsku katedralu (Zavod za fotogrametriju Geodetskog fakulteta u Zagrebu)

Apostolski vizitator Mihovil Priuli iz Vicence obišao je 1603. godine trogirsku stolnicu pribilježivši kako je oltar sv. Marije pod propovjedaonicom, a mise iz legata, koje se su na njemu držale, zbog nesloge nasljednika iz trogirske obitelji Borgoforte više se ne drže. Vizitator je osudio spor i naredio da se dva pozlaćena svijećnjaka, križ, tri mape, i prikaz Blažene Djevice prilagode i dovedu u prikladni oblik.⁷

Nekoliko godina poslije u vizitaciji zadarskog nadbiskupa Oktaviana Garzadorija 9. siječnja 1625. isti se oltar naziva "sv. Marije pod ambonom". Oltar nije posvećen i slabo je opremljen, a mise određene nasljedstvom trogirskih obitelji Borgoforte i Dragać premještene su na oltar Presvetog Sakramenta u Novoj kapeli.⁸ U vizitaciji biskupa Pax Jordana iz veljače i ožujka 1638. godine oltar se više ne spominje jer je demontiran 1731.

⁷ *Vidit altare tituli sancte Marie sub Pergamo est consecratum et in eo celebratur quotidie ex legato condam Ionnis Sanmtei: heredes, idest illi de Borgofortis tenentur ad predictum legatum sed propter discordiam ipsorum de presenti non celebratur: Promiserunt tamen in actu istius uisitacionis uoluntatem necnon testatoris se executuros. Ordinavit emi duo candalabra auricalchi, crucem, tres mappas, ac imaginem Beate Virginis accommodari et ad decentiorem formam reduci, vidi u: VISITATIO APOSTOLICA DIOCESIS TRAGURIENSIS, die Veneris 4 mensis Aprilis 1603. MIHOVIL PRIULI, archiepiscopus Vicentinus, KAS*

⁸ *Visitavit altare sanctae Mariae sub umbone interdictum, quia non sacratum et male de omnibus necessariis proscisum, quod habet onus celebrandi tot missas quot centum libris paruorum soluendis per heredes Borgoforte et Dragatias dici possunt, translatum tamen ad altare Sanctissimi Sacramenti, vidi u: VISITATIO TRAGURIENSIS ECCLESIAE, OKTAVIJAN GARZADORI, archiepiscopus Jadrensis, die vigesimo nono mensis Ianuarii 1625. KAS*

u ranije spomenutom preuređenju kora katedrale kada su na njegovom mjestu otvorena vrata za ulaz u gornji red korskih sjedišta. Demontirani oltar sv. Marije spomenuo je trogirski biskup Didak Manola u vizitaciji katedrale 5.-16. svibnja 1756. godine. Pišući o oltaru Navještenja o kojemu se brine obitelj Garanjin, spomenuo je Ivana Garanjina koji je uz dozvolu donio štovanu Gospinu ikonu iz kućne kapele i stavio je ispod propovjedaonice, na mjesto gdje je nekad stajao oltar s Gospinom ikonom koju je biskup Caccia premjestio na oltar Navještenja.⁹ Nije potpuno jasno je li ikona koju je Caccia premjestio ona kamena spomenuta u Valierovoj vizitaciji ili neka druga Gospina slika popravljena prema Priulijevoj preporuci?

Temeljno je pitanje što se dogodilo s kamenom Gospinom ikonom koja je izvorno pripadala tom oltaru? U katedrali sv. Lovre postoji maleni kameni triptih s likom Blažene Djevice Marije iz 15. stoljeća koji je bio uzidan u zapadni zid pored ulaznih vrata. Triptih je jednostavne kompozicije podijeljen kaneliranim pilastima s polukapitelima u tri niše s reljefima svetaca. Pozadina niša je obojana tamnom bojom kao i kanelure pilastara, a za restauracije triptiha nađeni su tragovi polikromije na figurama. Bojanjem kanelura, duplji kapitela i niša u pozadini likova potencirala se njegova prostornost, reljefnost dekora i plastičnost figura. U njegovom podnožju jednostavna je profilacija ukrašena krilatim konveksnim krugom ovjenčanim lovorovim vijencem. U sredini je lik Majke Božje s djetetom Isusom kojeg pridržava desnom rukom. Figura se nalazi u kontrapostu s lagano izbačenim lijevom koljenom diskretno naznačenim draperijom plašta karakterističnih nabora kakve imaju skulpture Andrije Alešija, Nikole Firentinca i njegovih učenika. S Gospine desne strane nalazi se reljef svetog Jere u pustinjačkoj odori sa štapom i lavom pod nogama, a s njene lijeve strane lik sv. Ladislava u kraljevskom ornatu s ratničkim labrisom u desnici. Reljef je Venturi prvi atribuirao Nikoli naglasivši kako se osjeća duh Squarcionovih likovnih rješenja na reljefima svetaca.¹⁰ Folnešić se naprotiv pita: kako bi Nikola mogao uvesti zastarjeli Squarcione stil? Upozorio je da u dominikanskoj crkvi postoji sličan reljef Andrije Alešija ili nekog još nezatnijeg majstora pa bi to moglo biti i kod ovog reljefa.¹¹ Dudan je, došavši do istog zaključka, pripisao triptih Andriji Alešiju.¹² Davor Domančić ga u tekstu posvećenom bračkim renesansnim oltarima uspoređuje s kamenim triptihom

⁹ *Tenebat domi ipse Dominus Joannes devotam imaginem Beatae Mariae Virginis, cujus multa prodigia expertus, indecens duxit illum domi asservare, quapropter, de licentia, in Cathedrali transtulit, ac super altariolo, quod sub ambone, seu marmoreo pulpito ante aperitionem chori existerat, collocavit. Coepit tunc festum de nomine Beatae Mariae Virginis in Cathedrali celebrare, obtinuitque ad praedictum altariolum quod antea interdictum erat, celebrationem. Desiderio autem flagrans ipsam sacram imaginem in augustiori loco locandi, ab episcopo Caccia de anno 1731 non solum obtinuit illum ad Altare Annuntiationis transferre, sed et novam palam seu icon efformare cum effigie Divi Antonii Patavini, Divi Francisci de Paula ac Sancti Francisci Asisiensi, quod et propriis sumptibus providit, relicto loculamento in sublimiori parte, pro collocanda ipsa sacra imagine, prout et collocata fuit. Tunc oblatum fuit icon vetus, Annuntiationis Beatae Mariae Virginis, et in Ecclesia Divi Jacobi in Insula translatum, vidi u: C. Fisković, o.c. (4), 17*

¹⁰ A. Venturi, "La scultura dalmata nel XV. Secolo", *L'Arte* XI, 1908., 113

¹¹ H. Folnesics, "Studien zur Entwicklungsgeschichte der Architektur und Plastik des XV. Jahrhunderts in Dalmatien", *Jahrbuch des Kunsthistorisches Institutes der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege* VIII, 1914., str. 184.

¹² A. Dudan, *La Dalmazia nell'Arte Italiana*, Milano 1921.-22, 257

Triptih Gospinog oltara iz trogirске katedrale (foto: Ž. Bačić)

iz crkve sv. Ciprijana na prazničkom groblju kojeg smatra djelom nekog od Nikolinih učenika, Bračanina podrijetlom.¹³ Domančićevo mišljenje prihvaćaju Schulz i Štefanac.¹⁴

Schulz smatra da bi trogirski triptih mogao pripadati Nikolinoj radionici, a s njom se slaže i Štefanac radi relativno niske kvalitete figuralnog izraza i pripisuje triptih po uzoru na Domančića nekom od Nikolinih učenika. Za razliku od Domančića uspoređuje ga s kamenim reljefnim triptihom iz župne crkve Gornjeg Humca, slabije izrade, na kojemu su uz središnji lik Gospe s Djetetom prikazani sveti liječnici Kuzma i Damjan.

Triptih prazničke crkve sv. Ciprijana na groblju s likovima Krista, sv. Antuna Opata i Ivana Krstitelja te poprjem Gospe s djetetom u zabatu najstariji je brački renesansni kameni reljefni oltar. Natpis na traci datira ga precizno u godinu 1467. kada ga je dao izraditi prezbiter sv. Jeronima Marin kod nekog od Firentinčevih suradnika podrijetlom s Brača¹⁵ Domančić tako navodi primjer Petra Grubišića, za kojeg se iz arhivskih izvora zna da je radio s Firentincem u Trogiru. Petar Ivanov Grubišić je 1470. primio isplatu od 24 libra srebra za izvršene umjetničke radove i još 18 obećavši majstoru Nikoli Firentincu dobiti

¹³ D. Domančić, "Renesansa", *Brački zbornik* 4, Supetar 1960, 164

¹⁴ A. M. Schulz, *Niccolò di Giovanni Fiorentino and Venetian Sculpture of the Early Renaissance*, New York, 1978., 75; S. Štefanac, "Botega di Nicolò di Giovanni Fiorentino, Trittico con la madona e i ss. Girolamo e Ladislao", *Katalog izložbe Tesori della Croazia*, Venezia 2001., 71; isti, *Kiparstvo Nikole Firentinca i njegovog kruga*, Split 2006., 139

¹⁵ D. Domančić, o.c. (11) 167

Triptih oltara sv. Jere, danas u crkvi dominikanskog samostana u Trogiru, rad radionice Nikole Firentinca (foto: Ž. Bačić)

kamen iz bračkih kamenoloma.¹⁶ Sve do osamdesetih godina 15. stoljeća Nikola radi u Trogiru zajedno s Andrijom Alešijem koji isto tako ima svoje suradnike i učenike među kojima je bilo Bračana kako se vidi iz ugovora o školovanju jedeaestogodišnjaka Jurja Cvitanovića iz Praznica 1476. godine.¹⁷ Kod Alešija su učili i brojni Trogirani poput šesnaestogodišnjeg Mihovila Nauacicha iz Pasika kako se čita u ugovoru iz 1470. godine.¹⁸

¹⁶ Državni Arhiv Zadar, Arhiv Trogir, kutija 68, sv. 8. (doc./list) 199

[marg. sinist.: Nicolai Fiorentini lapicide a Petar Iuanni Grubissich de Brachia creditum]

[Die Mercurii XXX. mensis Maii, (1470) actum Tragurii in cancellaria comunis, sa lista 198]

Die et loco suprascriptis, presentibus nobili ciue Tragurii ser Petro de Cegis, examinatore, messero Ioanne incisore | ac Ioanne Radich precone, testibus. Petar Iuanni Grubissich de Brachia lapicide per se et | heredes suos contentus et confessus fuit recepisse a messero Nicolao Florentino lapicida habitatore Tragurii | libras vigintiquatuor paruorum et hoc pro laboreris siue pro laborando de sua arte eidem | messero Nicolao in partem premii, et conuenientes insimul dictus Petar promisit ire ad laborandum | ipsi messero Nicolao ad petraris vbi vaditur dicto messero Nicolao eo quod dictus messer Nicolaus promisit dare eidem Petar pro premio singulo mense laboratorios libras decemocto paruorum. et | debet venire ad laborandum vsque dies octo proximos pena librarum quinquaginta paruorum.

¹⁷ G. Praga, "Documenti intorno ad Andrea Alessi", *Rassegna Marchigiana* 3. dicembre 1929. doc. 39, 22

1476, 15 maggio...Georgius Ciuitanouch a villa Prasnize insule Bracie concessit Marinum suum filium etatis annorum undecim vel circa ad standum cum dicyo magistro Andrea Alexi lapicida pro annis octo proxime futuris pro adiscendo artem lapicide,...

¹⁸ f. 178. Andree Alexii lapicide Michaelis Nauacich eius famuli locatio.

Die et loco suprascriptis [Die dominico VII mensis Ianuarii 1470, actum Tragurii in cancellaria comunis] presentibus nobili ciue Tragurii ser Ioanne condam ser Petri de Andreis examinatore, ser Mihael condam Iohannis Lippauich ac Mihaele Bucharich de Tragurio predone testibus, Nicolaus Nauacich de Ciuitatenoua Tragurii astrinxit et obligauit Mihaelem eius filium annorum circa sexdecim presentem et contentantem ad

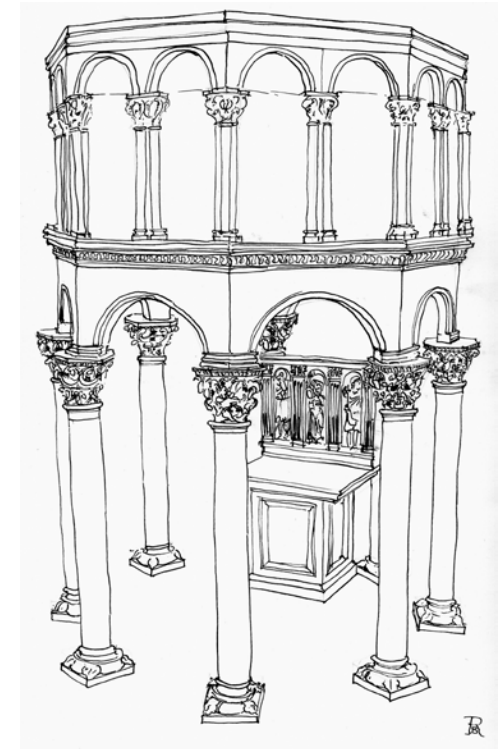
Triptih sa grobišne crkve sv. Ciprijana u Pražnicama na Braču, rad učenika Nikole Fiorentica

Pa ipak treba potcrtati razliku u kvaliteti između trogirskog i pražničkog ili humačkog triptiha. Majstor trogirskog oltara znatno je izražajniji i bolji u detalju od oba spome-

standum et habitandum cum messero Andrea lapicida Alexii habitatore Tragurii presenti, stipulanti et recipienti per annos sex proxime futuros, promittens quod toto dicto tempore dictus Mihael ab [f. 178v] eo messero Andrea patrono suo non discedere sed secum perseuerarit et sibi in cunctis possibilibus h[...]. Itis et conuenientibus obedire et de rebus ac bonis ipsius patroni seu allicuius penes eum existentibus furtum non commictet nec commictere volenti consentiet sed eas res et bona pro veribus gubernabit et custodiet ac discipet artem eo quod viceuersa dictus magister Andreas promisit eum Mihaelem a se toto dicto tempore non pellere sed penes se retinere et sibi non committere seruitia nisi possibilis conuenientia et honesta ac sibi facere expensas victus et vestitus competentes tam in sanitate quam in infirmitate et <cum docere artem> et in fine dictorum sex annorum eidem dare pro mercedis ducatos quinque vltra vestes et feramenta ac alia secundum consuetudines ciuitatis et artis. Que omnia et singula suprascripta promiserunt dicte partes sibi inuicem et vicissim attendere et obseruare non contrafacere etc. pena librarum centum paruorum ac yppotheca etc.

nuta iako se radi o malom reljefu, kome likovi ne prelaze 50-ak centimetara visine. Reljef je jednako tako teško upoređivati s većim Nikolinim radovima gdje je detaljnost izrade znatno viša. Pa ipak, iako je jasno da triptih nije vrsna Nikolina produkcija, modelacija nekih njegovih dijelova, poput primjerice prstiju lijeve ruke sv. Jere s karakterističnim odmakom malog prsta kao svojevrsnog Firentinčeva potpisa, nadilazi čak i Alešijeva rješenja na brojnim reljefima s likom istog sveca. Izgleda stoga da je reljefe radio neki talentirani Nikolin učenik pod nadzorom samog majstora, a nije isključeno ni da bi neki dijelovi triptiha možda ipak mogli biti Firentinčev rad. U Trogiru mu je najslbližnji triptih iz dominikanske crkve s likovima sv. Ivana Trogirskog, sv. Jeronima i sv. Lovre koji je do nedavno služio kao antependij glavnog oltara crkve.¹⁹ Sudeći prema opisima oltara u vizitacijama domini-

kanskog samostana Kراسić zaključuje da je oltar donesen iz neke druge trogirске crkve.²⁰ Raspored gradskih zaštitnika sv. Ivana i sv. Lovre kao i lik sv. Jeronima u sredini upućuju kako se radi o gradskom projektu poput Retabla pravde u gradskoj loži. Postojala su dva oltara sv. Jeronima u crkvama trogirskog središnjeg trga. Jedan je bio u istoimenoj kapeli katedrale, a drugi u porušenoj rotondi sv. Marije uz gradski sat s crkvom sv. Sebastijana. Kapela sv. Jeronima u katedrali u Valijerovoj vizitaciji iz 16. st. nije imala oltarnu palu nego stari drveni kip sv. Marije, što znači da je ako je i bio kameni kip s njena oltara on iznesen prije Valijerove vizitacije.²¹ Rotonda sv. Marije, koja je srušena polovinom 19. stoljeća, imala je oltar sv. Jeronima koji je prema Andreisu od kamena i ukrašen skulpturom.²² Igor Fisković argumentirano predlaže da je na tom oltaru mogao biti Firentinčev kip sv. Jeronima prenesen kasnije u kapelu sv. Ivana.²³ Nasuprot onima koji su dominikanski triptih smatrali lošijim radom iz kruga Alešijeva radionice, prema

Rekonstrukcija izgleda Gospina oltarića pod pulpitom prema tragovima u popločanju poda (R. Bužančić)

¹⁹ H. Folnesich, o.c. (9), 184; A. Dudan o.c.(10), 257; Lj. Karaman, *Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijek*, Zagreb 1933, 87; A. M. Schulz, o.c. (12), 75; S. Štefanac, o.c. 2006. (12), 118.

²⁰ S. Kراسić, "Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41, Split 2005-2007, 86

²¹ Altare Sancti Hieronymi consecratum non habet palam, sed imaginem ligneam Beatae Mariae uetustissimam, duo candelabra ex auricalcho, tres mappas et pallium ex tela nigra pictum. Ibi adsunt capsae cum cadaucissibus, quae nisi humenter iussu fuit in eo altari non celebrari.: Valier o. c. (4),

²² P. Andreis, *Storia della città di Trau*, Split 1908, 308: ...altro dedicato a S. Girolamo, fabbricato di pietra e pregiato di scultura, ...

²³ I. Fisković, "Firentinčev kip sv. Jeronima u Trogiru", *Peristil* 38, Zagreb 1995., 64

Altarna pregrada u franjevačkoj crkvi u Hvaru

Štefanu, on je djelo jednog od Nikolinih pomoćnika koje je po kvaliteti blisko reljefu Justicije sa Retabla pravde u trogirskoj loži iz 1471. godine.

Dimenzije Gospina triptiha iz katedrale od 95 cm širine i 75 cm visine odgovaraju veličini oltara koji se nalazio pod propovjedaonicom trogirске katedrale. Razmak njenih stupova na koje se naslanjala oltarna menza je 98 cm, a ona je stala na stipesu kvadratna presjeka čija je tlocrtna mjera od 66 cm ostala ugravirana na kamenom popločanju poda, pa se može zaključiti kako je triptih iz katedrale pripadao oltaru sv. Marije pod propovjedaonicom.

Njegov ikonografski sadržaj, Gospa okružena sv. Jeronimom i sv. Ladislavom, upućuje na to da bi iza narudžbe mogao stajati neki trogirski humanist i ratnik iz obitelji Borgoforte ili Dragać koji su do 16. stoljeća imali juspatronat. Prikaz sv. Ladislava, viteza i zaštitnika križara, mogao bi biti u svezi s križarskim ratom protiv Turaka koji je ponovo buknuo 1470. godine nakon pada Negroponta.²⁴ Stoga bi izradu Gospina oltara pod propovjedaonicom trebalo smjestiti u rane sedamdesete godine 15. stoljeća.

Gospin oltar Firentinčeve radionice pod propovjedaonicom baca novo svjetlo na izgled središta trogirске katedrale druge polovine 15. stoljeća. Oltarna pregrada pred kojom su podizani renesansni oltari morala je imati kameni okvir na koji se naslanjala poledina korskih klupa majstora Ivana Budislavića. Bila je donekle nalik pregradi kapele

²⁴ K. M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*. Volume II. *The Fifteenth Century*. The American Philosophical Society, Philadelphia, 1978.: 304.

Anđeli - nosači vaza, kapela sv. Ivana Trogirskog u katedrali sv. Lovre u Trogiru, rad Nikole Firentinca (foto: Ž. Bačić)

sv. Križa franjevačke crkve u Hvaru, a nad njom se nalazilo veliko slikano raspelo Blaža Jurjeva Trogirana nastalo oko 1440. godine koje je početkom 16. stoljeća zamijenjeno novim križem koji se danas nalazi na oltaru Dobre smrti.²⁵ Izvori ne spominju postojanje prikaza sv. Marije i sv. Ivana pod križem nad pregradom u okviru uobičajene ikonografske sheme Kristove smrti na križu. U katedrali postoje dva anđela reggivaso, koji u klečećem položaju drže na rukama zdjelu očiju uprtih u vis, nepoznata izvorna položaja.²⁶ Oni su pripadali nepoznatoj simetričnoj skulpturalnoj kompoziciji iz katedrale za koju se obično drži da je bila u kapeli sv. Ivana. Sudeći po oblikovanju bili su smješteni na visini, a način na koji drže zdjele sugerira njihovu koncentraciju na prikupljanje nečeg što pada u zdjelu s visine. Moglo bi to biti skupljanje krvi, sakramenta koji kapa s visine iz Kristovih rana. Stoga bi njihov izvoran položaj mogao biti ispod raspela na oltarnoj pregradi u sklopu posebne pobožnosti Krvi Kristovoj, poput one Tijelu Kristovu koja se provlači kao teološki motiv u kapeli sv. Ivana o čemu je već pisano.²⁷

Farlati o križu usred crkve piše da se nekim naročitim štovanjem častio lik Isusa Krista koji je visio na križu zbog drevne pobožnosti. Biskup Ivan Cuppareo je stoga dao nalog da se za njega izgradi oltar pokraj svetišta. Prije je visio s najviše točke gotovo

²⁵ J. Belamarić, "Crocifiso", Katalog izložbe *Tesori della Croazia*, Venecija 2001., 73

²⁶ C. Fisković, "Tri anđela Nikole Firentinca", *Koledar*, Napredak, Sarajevo 1941, 37; A. M. Schulz o.c (12), 75; R. Ivančević, 1997., 120; Isti, Katalog izložbe *Tesori della Croazia* 2001, 66 - 67; S. Štefanac o.c (12), 2006, 128., V. Kovačić, Katalog izložbe *Nikola Firentinac u Trogiru*, Trogir 2007., 72

²⁷ R. Bužančić, "Raj - literarni predložak za ranorenesansnu kapelu sv. Ivana u Trogiru", *Renesansa i renesansa u umjetnosti Hrvatske*, zbornik skupa "Dani Cvita Fiskovića" održanih 2003. i 2004. godine, Zagreb 2008., 124

nasred hrama zakačen o poprečnu gredu. Kako bi običaj zakletve na tog visećeg Krista iskorišteno iz pučkog govora biskup Pace Giordano je raspelo iz sredine premjestio u vrh crkve, iznad velikog oltara. Uz to raspelo je vezana priča o Petru, kardinalu iz Luxemburga, kojemu se kad se bavio likom koji bi najviše sličio umirućem Isusu Kristu, s neba ukazao Krist s trogirskog raspela. Stoga je naručio svoj portret u grimiznoj odjeći, sklopljenih ruku i na koljenima pred svetim likom raspelog Krista oblivena krvlju koja teče iz njegovih pet rana. Na dnu je uz kardinalov grb bilo napisano: Petar iz Luxemburga. Ovu je sliku poslao u Trogir sa željom da bude postavljena pokraj nogu trogirskoga Raspelog Krista. Zavjetna slika luksemburškog kardinala još je jedan dokaz u prilog pobožnosti Krvi Kristovoj vezanoj uz veliko raspelo nad oltarnom pregradom.²⁸

Gotičke drvene korske klupe majstora Ivana Budislavića iz 1440. godine (foto: Ž. Bačić)

²⁸ D. Farlati, o.c. (3), 439

Pogled s južnog portala na propovjedaonicu i kapelu sv. Ivana Trogirskog (foto: Ž. Bačić)

Ana Šverko

Split

THE ALTAR OF THE VIRGIN IN TROGIR CATHEDRAL,
WORK OF NICCOLÒ DI GIOVANNI FIORENTINO

S u m m a r y

Underneath the pulpit of the Cathedral in Trogir there stood a small altar originating in the 15th century. Particulars about it are found in the Episcopal visitations of the 16th and 17th centuries, and its first mention in the visitation to the Cathedral undertaken by the papal delegate Agostino Valier on 6th April 1579. He described a small altar placed under the pulpit in the central nave of St Lawrence cathedral dedicated to the Mother of God. The altar had a stone triptych executed in the workshop of Niccolò di Giovanni Fiorentino, with a figure of the Virgin in the centre and St Jerome and St Ladislaus on the sides, and it was donated by local families Dragač and Borgoforte. The altar was made by one of Niccolò's pupils with the help of the master, and its shaping reminds one of the standard solutions of the Aleši and Niccolò's workshop that also produced the triptych in the Dominican church in Trogir depicting St Jerome. The altar of the Virgin leaned on the altar fence and the choir stalls until 1731 when it was removed and partly demolished during the renovation of the high altar. It was then that the sanctuary was open to common people, and the altar fence was completely removed. The triptych which survived was then built into the Cathedral's wall, north to the entrance door beneath the choir. The altarpiece under the pulpit creates a new conception of the 15th century altar fence, adorned by altars and paintings backdropped by Budislavić' choir stalls and with Biagio di Giorgio's Crucifix placed high above.

PROCES GRADNJE KLASICISTIČKIH PORTALA
U AGRARNOM PARKU OBITELJI GARAGNIN U
TROGIRU

UDK: 728.9(497.5 Trogir) "18"

712.27 (497.5 Trogir) "18"

929-05 Garagnin, Ivan Luka, agronom

Rukopis primljen u tisak 01. 11. 2009.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Današnji perivoj Garagnin-Fanfogna u Trogiru transformirao se iz agrarnog parka obitelji Garagnin, nastalog na prelasku XVIII. u XIX. stoljeće. S obzirom na to da je izvorno bio namijenjen užitku koliko i korisnosti, imao je s južne strane dva ulaza: reprezentativni i gospodarski portal. U radu se, tragom novodonesenih i daljom analizom poznatih dokumenata, datira i rekonstruira proces izvedbe kamenoklesarskih radova na portalima, kao i na uređenju cijelog glavnog pročelja vrtne parcele, a koje je izveo majstor Giuseppe Bonomi.

Vrt plemićke obitelji Garagnin na Travarici, na kopnenoj strani Trogira, stvaran na prelasku XVIII. u XIX. stoljeće, predstavlja spoj oprečnosti – korisnosti i uživanja. Nastao je u doba formiranja novog odnosa prema ljudskoj prirodi i prirodi uopće, koja se percipira kao izvor estetskog i duhovnog prosvjedenja, a prirodni zakon kao model gospodarskog i društvenog ponašanja. Period klasicizma donosi i idealiziranje ruralnog pejzaža – s razlogom nastalog i moralno opravdanog – koji istinski oplemenjuje.

Arhitektura, vrt i krajolik poimaju se kao jedinstvo, a naručitelj izravno prinosi procesu njihova oblikovanja. Polazeći od toga da priroda naglašena ljudskom rukom može pokrenuti maštu i osjećaje moćnije no ona djevičanska, vrt predstavlja odraz etičkih i